

تحلیل مؤلفه‌های نظریه گشتالت در نگاره‌های ارباب و وارثان ولایت از آثار مجید مهرگان

نگارمتقی^{۱*}

۱. کارشناسی ارشد کتابت و نگارگری، دانشکده صنایع دستی، دانشگاه هنر اصفهان

زهرا بهادرانی باغبادرانی^{۲**}

۲. کارشناسی ارشد معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۱۰/۰۹

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۳/۰۵/۰۲

صفحه ۳۴-۵۵

چکیده

بیان مسئله: نظریه گشتالت یکی از نظریه‌های روانشناسی تأثیرگذار بر هنرهای تجسمی در سده نوزدهم می‌باشد. چهارچوب اساسی این نظریه این است که تحلیل قسمت‌های مختلف یک پدیده روانی، هرچند به‌طور کلی انجام گیرد، نمی‌تواند به‌طور کامل آن را پوشش دهد و برای درک ماهیت آن باید از بالا به پایین و از ساختمان کلی آن به خصوصیات تشکیل‌دهنده‌اش رسید. بر اساس این نظریه برای شناختن هر چیزی باید اجزای آن را شناخت که با تغییر یکی از این اجزا قسمت‌های دیگر نیز دستخوش تغییر می‌شوند و یک اثر تجسمی می‌تواند نمونه خوبی برای این موضوع باشد و بهترین شیوه برای فهم اثر تجزیه آن به عناصر تشکیل‌دهنده اولیه آن است.

هدف پژوهش: هدف پژوهش تحلیل عناصر بصری نگاره‌های فوق بر اساس مؤلفه‌های نظریه گشتالت است.

سؤال پژوهش: اصول نظریه گشتالت در نگاره‌های ارباب و وارثان ولایت کدام‌اند؟

ساختار بصری دو نگاره، از جهت تنوع، ترکیب‌بندی و زیبایی‌شناسی چگونه است؟

روش پژوهش: تعداد نمونه‌های این پژوهش، دو اثر از آثار مجید مهرگان تحت عنوان ارباب و وارثان ولایت است که این دو نگاره دارای جلوه‌های بصری و ترکیب‌بندی متنوعی می‌باشند. در این پژوهش بر اساس مدارک جمع‌آوری‌شده، داده‌ها و مبانی نظری، ویژگی‌های نظریه گشتالت همچون: رابطه نقش و زمینه، مجاورت، تداوم، همپوشانی، شباهت در اندازه، رنگ و... در دو نگاره فوق مورد تحلیل قرار می‌گیرد.

نتیجه‌گیری: نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد که اصول نظریه گشتالت با عناصر نگاره‌های فوق که با ذهن خلاق هنرمند نگارگر معاصر ترسیم‌شده همخوانی دارد که این اصول زیبایی و پویایی نگاره‌ها را بیشتر می‌کند. هم‌چنین میزان اثرگذاری هر یک از قوانین گشتالت بر آثار یکسان نمی‌باشد و پراگماتیک‌های متفاوتی را به وجود می‌آورد، از این رو تأکید بر یکی از آن‌ها به‌عنوان شاخص‌ترین اصل در نگاره‌ها کاری غیر قابل‌تشخیص می‌باشد و با بررسی آثار مشخص شد که اصول ادراک دیداری گشتالت نقش مؤثری در بهبود فرایند خوانش آثار فوق دارد.

واژگان کلیدی: نگارگری، مجید مهرگان، نظریه گشتالت، نگاره ارباب، نگاره وارثان ولایت.

■■■ Article Research Original

doi 10.30508/fhja.2024.1986194.1147

Analysis of Gestalt Theory Components in the Works "Intimidation" and "Heirs of the Province" by Majid Mehregan

Negar Motaghi*¹

1. Master's Degree in Calligraphy and Miniature Painting, Faculty of Handicrafts, Isfahan Art University

Zahra Bahadorani Baghadrani**²

2. Master's Degree in Architecture, Faculty of Architecture and Urban Planning, Islamic Art University of Tabriz

Received: 30/12/2022

Accepted: 23/07/2024

Page 35-55

Abstract

Problem Statement: Painting is one of the quintessential Iranian arts, possessing its own unique allure and worldview. This art form, beyond its beauty, carries symbolic and exemplary qualities that allow one to grasp the essence of various shapes and phenomena. Iranian painting also reflects tangible and material forms on the canvas, and in recent decades, Eastern depictions—especially those from Iran—have attracted the attention of art scholars from both the West and the East. When the Qajar dynasty fell and the Pahlavi dynasty rose to power, significant social and cultural transformations occurred in Iran, including notable developments in art and painting. During this period, Painting displayed a new dimension, showcasing the skills and humility of artists who dedicated their lives to art, pursuing creativity rather than material gain. Their achievements, marked by years of effort and the activation of their creative abilities, manifest as enduring works of this calming and authentic Iranian art.

Contemporary Painting, by its very nature, looks to the past. Artists associated with this movement have sought to align their work with contemporary tastes while incorporating new features into their creations. A closer examination of the works of contemporary miniature artists reveals differences in how they employ traditional elements of Painting in their compositions, yet it is evident that traditional elements are still present. The departure from strict traditional principles has led to a visual diversity based on the personal thoughts and contexts of the artists. Contemporary Iranian Painting, while preserving Iranian traditions, also brings innovation, thus inheriting the rich artistic heritage of this land while fostering significant transformations along the way.

Gestalt principles in visual perception enhance artists' self-awareness in their creations, allowing them to simplify their works for the viewer's mind. These principles significantly aid in understanding the artwork through human cognition. This influence generates a fascination by preemptively considering how artists can affect their audience, providing tools for artists to astonish their viewers with visual tricks that are inherently present in their perceptual processes (Shapourian, 2007). Nonetheless, the interpretation of Gestalt theory in art and the elucidation of its laws and principles in visual perception

organization have increasingly validated this theory among theorists of visual arts. The principles of Gestalt theory are based on experiences in sensory perception and have been closely associated with art and the artist since the beginning. Emphasizing that most natural phenomena cannot be adequately described through componential analysis necessitates a certain artistic vision of reality. What has drawn artists' attention in Gestalt theory are the findings and experiences that enhance the designer's and artist's self-awareness in creating their works. In this research, Majid Mehregan, a prominent figure among contemporary miniature artists with unique characteristics, will be selected for study. What distinguishes him from his peers is his novel and contemporary expression in Iranian painting. Among his works, two pieces—"Intimidation" and "Heirs of The province"—have been chosen for an analysis of the components of Gestalt theory, as they align more closely with the principles of Gestalt theory in terms of composition and the use of visual elements. This research aims to conduct a deeper study with regard to the components of Gestalt theory, thereby enhancing the understanding of the culture and identity of these works. Consequently, a comprehensive and detailed study of these two pieces is deemed necessary. Through this research, one can gain insights into the relationships and elements employed in these works and their compositions in light of Gestalt theory. The results can benefit all students, artists, and enthusiasts of contemporary Painting.

Research questions: What are the principles of Gestalt theory in two works by Majid Mehregan titled "Intimidation" and "Heirs of The province"? What is the visual structure of these images in terms of diversity, composition and aesthetics?

Research Methodology: This study focuses on two works by Majid Mehregan titled "Intimidation" and "Heirs of The province," both of which exhibit diverse visual effects and compositions. The sample size for this research is specifically limited to these two pieces. Data and necessary documentation will be collected through content analysis and a review of theoretical foundations. The characteristics of Gestalt theory—including figure-ground relationship, proximity, continuity, overlap, and similarity in size and color—will be

analyzed in these two works. This analysis aims to identify and deepen the understanding of how visual perception is organized in these pieces and its impact on the viewer's experience. Therefore, the researcher will explore how visual elements influence the audience's feelings and perceptions using Gestalt principles, while also conducting a structural and semantic analysis of these works.

Conclusion: Through the analysis of these two works, it became evident that Mehregan's works incorporate naturalistic features such as perspective, light, volumetric modeling, and anatomy, which can be aligned with the components of Gestalt theory. The present research, by analyzing "Intimidation" and "Heirs of The province" based on Gestalt principles, indicates that the main elements of Gestalt theory are observable in these works. However, the degree of influence of each principle varies, and different levels of prominence can be seen among them. Thus, emphasizing one principle as the most significant in these artworks is challenging and not easily identifiable. Mehregan effectively employs many of these principles in creating the two pieces. For example, the principle of continuity is clearly evident, manifested in geometric forms throughout the images. The principle of proximity (edge closeness) is utilized to some extent in the works. Additionally, the principle of completion and unity exhibits strong prominence, and the artist consciously applies these principles, contributing significantly to the success of the pieces. The principle of proximity (contact) also shows strong prominence in the works.

In general, it can be said that there is a relatively high adherence to the principles of visual perception from Gestalt theory in each piece, assisting the viewer in better understanding and connecting with the artwork. The use of similar Gestalt principles—such as similarity in dimensions, similarity in shape, proximity (edge closeness and contact), continuity, completion, and unity, along with the principle of common fate—significantly enhances the visual success of the artworks.

Keywords: Painting. Majid Mehregan. Gestalt theory. The artwork "Intimidation", The artwork "Heirs of The Province"

References:

Brunel, P. (2016). Gestalt therapy (M. Ziyai,

- Trans.). Isfahan: Konkash Publishing.
- Capps, G. (2004). Image language (F. Mohajer, Trans.). Tehran: Soroush Publishing.
- Mehregan, M. (1995). Selected painting works of Majid Mehregan. Tehran: Khajovi Kermani.
- Mehregan, M. (2003). Interview titled "Miniature, the art of our time and the future." *Kitab Mah Honar*, 135, 20-31.
- Moles, E. E. (1928). The psychology of Kurt Koffka with special references to the development of mental attitudes. Boston University.
- Petrovich, P. (1971). A critique of Gestalt psychology. Tehran: Side.
- Rezazadeh, T. (2008). Application of Gestalt theory in art and design. *Ayane Khyal Quarterly*, 9, 31-33.
- Researcher One. (1953). A discussion on Gestalt psychology. *New Culture Monthly*, June 1953, 8, 23-32.
- Shapourian, R. (2007). General principles of Gestalt psychology. Tehran: Rushd Publishing House.
- Taqvi Belsi, M., & Roshanas, S. M. A. (2013). Basics of visual arts. Tehran: Academic Jihad Publications.
- Figure 1. Gestalt Figure and Ground, "Intimidation," by Majid Mehregan (Source: Authors)
- Figure 2. Gestalt Contact, "Heirs of The Province" ,by Majid Mehregan (Source: Authors)

مقدمه و بیان مسئله

نگارگری یکی از هنرهای اصل ایرانی است که فی‌نفسه دارای جذابیت و جهان‌بینی خاصی است. این هنر علاوه بر زیبایی دارای کیفیتی نمادین و مثالین است که براساس آن می‌توان به جوهره اصلی هر شکل و پدیده دست یافت. نقاشی ایرانی دارای صورت‌های ظاهری و مادی که در صفحه منعکس می‌شود نیز هست و در دهه‌های گذشته و سال‌های اخیر نگاره‌های شرقی و به‌ویژه ایرانی مورد توجه هنرشناسان غرب و شرق قرار گرفته است. زمانی که سلسله‌ی قاجار منقرض شد و سلسله‌ی پهلوی روی کار آمد تحولات اجتماعی و فرهنگی عمده‌ای در ایران اتفاق افتاد که می‌توان از تحولاتی در زمینه هنر و نقاشی نام برد. همین‌طور هنر نگارگری جلوه‌ی جدیدی از خود را به نمایش می‌گذارد و علاوه بر اینکه توانایی و فروتنی هنرمندان را نشان می‌دهد مشخص می‌کند که زندگی این هنرمندان همواره در راستای هنر بوده و آن‌ها برای مادیات به دنبال هنر نبوده‌اند. دستاوردهای آن‌ها با سال‌ها رنج و به کار انداختن قدرت خلاقه و دستی هنرمند به صورت تابلوهایی ماندگار از این هنر آرام‌بخش و اصیل ایران خودنمایی می‌کند. نگارگری معاصر با توجه به ماهیتش، نگاهی به گذشته دارد و هنرمندان متعلق به این جریان، کوشیده‌اند که کارشان را با سلیقه زمان هماهنگ کنند و ویژگی‌های جدیدی را در کار خود وارد کنند. با بررسی بیشتر در آثار نگارگران معاصر می‌توان این‌گونه فهمید که استفاده‌ی هنرمندان از عناصر نگارگری سنتی و استفاده از آن‌ها در ترکیب‌بندی‌ها فرق می‌کند، ولی مشخص است که عناصر نگارگری سنتی در نگاره‌ها به کار رفته است. پایبند نبودن به اصول سنتی نگارگری، باعث ایجاد تکثر بصری بر اساس فکرها و زمینه‌های فکری شخصی هنرمندان شده است. نگارگری معاصر ایران با حفظ

سنت‌های ایرانی و نوآوری خود هم وارث هنرگران قدر این مرزوبوم می‌باشد و هم در این راه پرمزوراز تحولی را نیز به وجود آورده و به زیستن ادامه داده است. اصول گشتالت در زمینه ادراک بصری، موجب خودآگاهی هنرمندان در خلق آثارشان می‌شود و هنرمندان با استفاده از این اصول می‌توانند آثار خود را برای ذهن مخاطب ساده‌سازی کنند که این اصول در کمک به فهم اثر توسط ذهن انسان کمک شایانی می‌کنند (پتروویچ، ۱۳۵۰). این تأثیر به‌نوعی با پیش‌آگاهی از چگونگی متأثر ساختن مخاطب توسط هنرمند، شیفتگی بسیاری ایجاد می‌کند و ابزاری به دست هنرمند می‌دهد تا همچون جادوگران، مخاطبان خود را با به‌کارگیری ترفندهای بصری که به‌صورت ذاتی در فرآیند ادراکی آن‌ها وجود دارد، شگفت‌زده سازد (شاپوریان، ۱۳۸۶). با این وجود، تفسیر گشتالت در هنر و تشریح قوانین و اصول آن در سازمان‌دهی ادراک بصری توسط نظریه‌پردازان گشتالت‌گرای هنرهای تجسمی، موجب روزافزونی اعتبار این نظریه شده است. اصول نظریه گشتالت بر اساس تجربیاتی در زمینه ادراک حسی شکل گرفته و از ابتدای کار با هنر و هنرمند قرابت داشته است. با تأکید بر این نکته که با تحلیل جزء به جزء نمی‌توان اکثر پدیده‌های طبیعی را به نحوی شایسته توصیف کرد که خود مستلزم وجود نوعی دید هنری نسبت به واقعیت است. آنچه در نظریه گشتالت توجه هنرمندان را به خود جلب کرده است، یافته‌ها و تجربیاتی است که در زمینه ادراک بصری موجب خود‌آگاهی بیشتر طراح و هنرمند در خلق اثر می‌شود. در این پژوهش مجید مهرگان به عنوان یکی از مشاهیر نگارگری از میان نگارگران معاصر که ویژگی‌های منحصر به خود را دارد، انتخاب می‌شود. آنچه وی را از دیگر هنرمندان هم‌مکتبش جدا می‌کند، بیان نو و معاصر در نقاشی

در این پژوهش ضمن معرفی قابلیت‌های روان‌شناسی گشتالت در تحلیل عناصر تصویری، به بررسی سه نگاره منتخب از نگارگری مکتب هرات از شاهنامه بایسنقری پرداخته شده و سپس چگونگی ادراک و شناخت الگوهای بصری در اجزاء نگاره‌ها را با بهره‌گیری از قوانین گشتالت مورد تشریح قرار گرفته است. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد که این نگاره، درباره ادراک دیداری، معنای الگوی بصری و چگونگی عمل ارگانیک انسان در دیدن و سازمان‌دهی بصری، نتایج ارزنده‌ای ارائه کرده است که باعث دریافت دقیق ویژگی‌های شناختی در ساختار فرمی نگاره‌ها می‌گردد.

باباجان، کامرانی (۱۳۹۹) در مقاله‌ای تحت عنوان «خوانش نگاره معراج پیامبر (ص) اثر سلطان محمد از منظر اصول ادراک دیداری گشتالت» بیان کرده‌اند که معراج رسول اکرم (ص) رایج‌ترین مضمون دینی در حوزه نگارگری ایرانی اسلامی است و در دوره‌های مختلف هنری و تاریخی پاره‌ها به تصویر درآمده است. در میان نگاره‌های معراج، نگاره معراج حضرت رسول (ص) منسوب به سلطان محمد از شاهکارهای این حوزه است. نظریه گشتالت در اوایل قرن بیستم ابتدا در حوزه روان‌شناسی مطرح شد و سپس پا به عرصه هنر گذاشت. بر اساس این نظریه ذهن انسان در فرآیند ادراک بصری تمایل به دسته‌بندی و سامان‌دهی عناصر بصری دارد به طوری که این کلی سازمان یافته با تک تک عناصر به تنهایی متفاوت خواهد بود. آنچه در اصول ادراک بصری گشتالت اهمیت دارد، پی بردن به ادراک ارتباط است که موجب ترکیب معنادار می‌شود. این مقاله باهدف کشف کیفیت تأثیرگذاری قوانین ادراک دیداری گشتالت بر نگاره مورد بحث جهت شناسایی قابلیت‌های آن در ایجاد ارتباطی سودمند و نیز بررسی میزان پراگماتیک برخورداری نگاره در هر کدام از اصول هفتگانه انجام شده است. نتایج حاصل از پژوهش نشان داده پس از تطبیق اصول هفتگانه گشتالت با نگاره مذکور، در پنج مورد شامل اصل مشابهت، اصل مجاورت، اصل تداوم، اصل یکپارچگی یا تکمیل و اصل سرنوشت مشترک با پراگماتیک قوی قابل ارزیابی است که با به کار بستن هر کدام از این اصول، فرآیند ادراک بصری شکل می‌گیرد. همچنین استفاده (ناآگاهانه) نگارگر از اصول گشتالت، سازمان‌دهی بهتر اجزای تصویر و دریافت آسان‌تر اثر را به همراه داشته که موجب ارتباط فعالانه

ایرانی است. از میان آثار وی، دو نگاره ارباب و وارثان ولایت برای تحلیل مؤلفه‌های نظریه گشتالت انتخاب گردیده است زیرا از نظر ترکیب بندی و استفاده از عناصر بصری با اصول نظریه گشتالت همخوانی و مطابقت بیشتری دارد و با انجام این پژوهش مطالعه و بررسی عمیق‌تری با توجه به مؤلفه‌های نظریه گشتالت صورت می‌گیرد و فرهنگ و هویت این نگاره‌ها بهتر شناخته می‌شود، لذا ضرورت مطالعه این دو نگاره به صورت جامع و دقیق احساس می‌گردد. با انجام این پژوهش می‌توان به درک روابط و عناصر مورد استفاده در این نگاره‌ها و ترکیب بندی‌های آن‌ها با توجه به نظریه گشتالت پرداخت. نتایج حاصل از آن می‌تواند برای کلیه دانشجویان، هنرمندان و علاقه‌مندان به نگارگری دوره معاصر مورد استفاده قرار گیرد.

پیشینه تحقیق

در خصوص نظریه گشتالت، هنر نگارگری و نقوش سنتی ایرانی تحقیقات و پایان‌نامه‌های زیادی نوشته شده و در برخی از کتب هنری و تاریخی نیز به آن‌ها اشاره شده است، اما به طور مجزا و خاص به بررسی و تحلیل آثار نگارگری مجید مهرگان و تجزیه و تحلیل آن‌ها از نظر ویژگی‌های هنری، بصری، فرم، ترکیب بندی، رنگ و... با توجه به نظریه گشتالت پرداخت نشده است. در این پژوهش از دودسته منابع اطلاعاتی مرتبط و منابع مرتبط اما متمایز استفاده شده است: دسته‌ای در مورد آثار مجید مهرگان و دسته‌ای هم در مورد تحلیل آثار نگارگری بر اساس نظریه گشتالت. تعدادی از این منابع و محتوای کلی آنان به شرح زیر است:

غفوری فر، شمیلی، محمدزاده (۱۴۰۰) در مقاله‌ای تحت عنوان «تبیین فرآیند ادراک بصری در نگارگری باروئیکرد به نظریه روان‌شناسی گشتالت (مطالعه موردی: سه نگاره از مکتب هرات شاهنامه بایسنقری) بیان کرده‌اند که گشتالت یک نظریه روان‌شناسی است که چگونگی ادراک بصری توسط مغز انسان را توضیح می‌دهد. در حقیقت ذهن در نگاه نخست به جای درک جز به جز یک تصویر درصدد است که یک کلیت از آن ارائه دهد. قوانین پراگماتیک از اصول گشتالت و ادراک دیداری است که یکی از بهترین شیوه‌های مطالعاتی برای پژوهش حوزه کتاب‌آرایی است. قانون پراگماتیک از هشت اصل برخوردار است که می‌توان از آن در هنر نگارگری بهره برد.

کاربردی نوین را در هم می‌آمیزد و برای هسته اصلی گشتالت مباحثی عمیق و نظریاتی مهیج در مورد تاریخچه و طرح‌های نظری و رویکرد درمانی آن فراهم می‌آورد. بررسی پیشینه‌ها حاکی از این است که تحقیقات و پژوهش‌هایی در مورد نگارگری و نگارگری معاصر و پژوهش‌هایی نیز در مورد نظریه گشتالت انجام شده اما در پژوهش‌های انجام شده هیچ‌کدام از آثار نگارگری مجید مهرگان با مؤلفه‌های نظریه گشتالت مستقیماً مورد مطالعه و تحلیل قرار نگرفته‌اند و تفاوت بین این پژوهش با پژوهش‌های قبلی در این است که پژوهش‌گر در این پژوهش به مطالعه دنگاره ارباب و وارثان ولایت می‌پردازد و این نگاره‌ها را از لحاظ تنوع، ترکیب‌بندی و زیبایی‌شناسی و با توجه به مؤلفه‌های اصول نظریه گشتالت مورد مطالعه و تحلیل قرار می‌دهد.

روش پژوهش

این پژوهش بر روی دو نگاره از مجید مهرگان تحت عنوان «ارباب» و «وارثان ولایت» انجام می‌شود که هر دو دارای جلوه‌های بصری و ترکیب‌بندی متنوعی هستند. تعداد نمونه‌های این پژوهش به‌طور خاص به این دو اثر محدود می‌شود. در این تحقیق، داده‌ها و مدارک مورد نیاز از طریق تحلیل محتوایی و بررسی مبانی نظری جمع‌آوری می‌شوند. ویژگی‌های نظریه گشتالت، شامل رابطه نقش و زمینه، مجاورت، تداوم، همپوشانی و شباهت در اندازه و رنگ، در این دو اثر مورد تحلیل قرار خواهند گرفت. این تحلیل به‌منظور شناسایی و درک عمیق‌تر از نحوه سازمان‌دهی ادراک بصری در این نگاره‌ها و تأثیر آن بر تجربه بیننده صورت می‌گیرد. از این رو، پژوهشگر با استفاده از اصول گشتالت، به بررسی چگونگی تأثیرگذاری عناصر بصری بر احساس و ادراک مخاطب پرداخته و به تحلیل ساختاری و معنایی این آثار خواهد پرداخت.

مبانی نظری پژوهش

گشتالت

نظریه اصالت «کل» در مقابل «جزء» است. شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهد آنچه در «کل» اتفاق می‌افتد، قابل کاهش به اجزای جدا و خصوصیات ریز تر نیست، بلکه برعکس، آنچه در بخشی از یک کل رخ می‌دهد به‌وسیله

مخاطب در دوره‌های مختلف با نگاره شده است. زارع و حمیدی (۱۳۹۹) در مقاله‌ای تحت عنوان «مطالعه کاربرد اصول گشتالت در طراحی نشانه‌های تصویری معاصر ایران» به بررسی نشانه‌شناسی تصویری، اصول گشتالت و تحلیل لوگوهای مختلف پرداخته است. هدف از تنظیم این مقاله، تحلیل نشانه‌های تصویری و سازوکارهای به کار گرفته شده در آن‌ها اعم از فرم، شکل، نوشتار و طراحی بر اساس نظریه گشتالت است.

رجبی، افشاری (۱۳۹۷) در مقاله تحت عنوان «بررسی تأثیرات طراحی و نقوش هنر هخامنشی و ساسانی بر آثار استاد مجید مهرگان» بیان کرده‌اند که هنر ایرانی یک پدیده تاریخی حائز اهمیت است. این هنر که در همان مراحل اولیه به مرتبه بلندی رسیده بود، توفیق یافت که در زمینه‌های بسیار و با شیوه‌های گوناگون تا روزگار معاصر تداوم یابد. استاد مجید مهرگان، از نگارگران و پیشکسوتان معاصر، بیش از سایر هنرمندان نگارگر، آثاری پیوند خورده با دوران باستان خلق کرده است. علاقه وی در این زمینه باعث شده تا هنر وی تلفیقی از هنر ایران باستان و هنر دوران اسلامی باشد. یافته‌های تحقیق نشان داده که مهرگان با استفاده از عواملی همچون ساده کردن فرم‌ها، کاربرد خطوط ضخیم و حجم دار، توجه به آرایش‌ها و تزئینات، کاربرد نقوش گیاهی همچون گل لوتوس و استفاده از شیوه طراحی حیوانات و ابزار و ادوات جنگی متأثر از هنر هخامنشی و ساسانی، توانسته زبانی نو در هنر نگارگری معاصر ایران خلق کند و آثاری بیافریند که نشان‌دهنده تلفیق سنت‌های پیش از اسلام و دوران اسلامی است.

مافی تبار، کاتب و حسامی (۱۳۹۷) در مقاله‌ای تحت عنوان «بررسی نگاره‌ای از نگاره پردازی‌های هزارویک‌شب صنیع‌الملک با نظریه ادراک دیداری مکتب گشتالت» بر اساس اصل ساده‌سازی نظریه «ادراک دیداری» مکتب گشتالت، به روایت «رودولف آرنه‌ایم»، به بررسی و تحلیل یک نگاره مربوط به مجلس شب نودودواز نگارگری‌های هزارویک‌شب، اثر صنیع‌الملک می‌پردازد و در مجموع به این نتیجه می‌رسد که این پژوهش به‌گونه معنی‌داری با ادراک دیداری مکتب گشتالت در زمینه روان‌شناسی هنر هم‌سوئی دارد.

برونل (۱۳۹۵) در کتابی با عنوان «گشتالت درمانی» هم‌زمان مباحث اصلی گشتالت درمانی و روش‌های

قوانین درونی ساختار همان کل معین می‌شود (مولز، ۱۹۲۸: ۳۵). تفکر عمده در نظریه گشتالت این است که «نقش‌مایه‌های کلی، بر عناصر تشکیل‌دهنده‌شان برتری می‌یابند و خواصی را دارا هستند که ذاتاً در خود آن عناصر موجود نیست. این نکته در عبارتی بدین شکل جمع آمده است: کل، چیزی بیشتر از مجموع اجزایش است» (رضازاده، ۱۳۸۷: ۳۲). گشتالت بیانگر روشی است که طبق آن اشیاء «گشتالت» یعنی جاگذاری و کنار هم چیده می‌شوند «گشتالت کلیتی است مادی، روانی یا نهادی، دارای مختصاتی که اجزای آن به‌طور منفرد، فاقد چنان مختصاتی هستند» (کپس، ۱۳۸۶: ۶۴). چهارچوب اساسی این نظریه این است که تحلیل قسمت‌های مختلف یک پدیده روانی، هرچند به‌طور کلی انجام گیرد، نمی‌تواند تمامیت و هیات خاص آن را در برگیرد و برای فهم کامل ماهیت و پدیده باید آن‌ها از بالا به پایین و از ساختمان کلی آن به خصوصیات تشکیل‌دهنده‌اش در نظر گرفت، دریافتی که ما از چیزی می‌کنیم حاصل فهم جز به‌جز قسمت‌های مختلف آن نیست، بلکه نتیجه تمامیت و هیئت کلی آن است. برای طرفداران گشتالت، در مسئله ادراک، مهم‌ترین مسئله «کشف» ترکیب و هیئت کل آن است و نتیجه مهمی که از این اصل برمی‌آید این است که آزمایش و خطا تأثیری در یادگیری و حل مسائل ندارد، بلکه «بصیرت» و فهم آئی، منشأ پیدا کردن راه حل مسئله است.

کشورمان بسیار مطالعه داشته و حقیقت هنر ایرانی را به‌درستی درک کرده و با طرز فکرهای عرفانی که نقاشی ایرانی در ادوار مختلف از آن متأثر است، آشنا می‌باشد. از آثار بدیع و حماسی او می‌توان به ارباب، وارثان ولایت، حافظ، سیمرغ ازدها، جنگ شیرواسب و سنگواره عشق اشاره کرد. خطوط قلم‌گیری‌های بی‌لرزش و پرحرکت در آثار او از ویژگی‌های بارز هنر نقاشی ایرانی است و در آثار نقاشان ایرانی بیشتر با انگیزه ایجاد مرزبندی و تفکیک رنگ‌ها و نیز به جهت ایجاد توازن و حالت بخشیدن به تصاویر بکار می‌رود و در آثار این هنرمند بدان حد می‌رسد که بتواند از یک سو دربرگیرنده سایه‌روشن‌های رنگین شده اثر باشد و از سوی دیگر شکوهمندی مفاهیم اساطیری را هرچه نمایان تر مجسم سازد در آثار او نوآوری‌های بیشتری دیده می‌شود و شاید بتوان گفت دست به تجربیات تازه در قلمرو مینیاتور معاصر ایران زده است از ویژگی کارهایش می‌توان به ترکیب فرم و رنگ ارتباط فضاها با یکدیگر و مربوط کردن هرچه بیشتر المان‌ها اشاره کرد (ماه هنر، ۱۳۸۲: ۳۵).

تابلو ارباب

اثر «ارباب» اثر مجید مهرگان، یک تصویر جذاب و ترسناک است که به بررسی احساسات عمیق انسان و ترس‌های نهفته در درون‌اش می‌پردازد. این اثر با استفاده از تکنیک‌های سنتی مینیاتور و رنگ‌های تند و چشم‌نواز، فضایی پراز تنش و تعلیق ایجاد می‌کند. شخصیت‌های موجود در این تابلو، حالت‌هایی از اضطراب و وحشت را به نمایش می‌گذارند که بیننده را به تفکر در مورد ماهیت ترس و دلهره وادار می‌کند. هنرمهرگان در این اثر نه تنها زیبایی شناسی را مد نظر قرار می‌دهد، بلکه مخاطب را به چالش می‌کشد تا معنای عمیق‌تری از مفاهیم ترس و ناامنی را درک کند.

از نظرگاه گشتالت گرایان مهم‌ترین قوانینی که بر اساس آن طرح‌های سازمانی ادراکی به وجود آمده‌اند عبارت‌اند از: ۱- مناسبات نقش و زمینه ۲- مشابهت ۳- مجاورت ۴- یکپارچگی ۵- پیوستگی ۶- سرنوشت مشترک ۷- فراپوشاندگی ۸- تقارن. هشت قانون فوق به طریق معینی تحت نفوذ قانون کلی «پراگماتیک» کمال‌پذیری قرار دارند. پراگماتیک به عصاره (ماهیت وجودی) معنای غایی تجربه اطلاق می‌شود.

استاد مهرگان

مهرگان یکی از اساتید نگارگری معاصر ایران است که نقاشی ایرانی را نزد محمود فرشچیان آموخته است. اوزیر نظر حسین بهزاد، زاویه، نصرت‌الله یوسفی، مهرداد بهار، یحیی ذکاء و اسعد فیروزان آموزش‌های نظری را فراگرفته است. مهرگان در زمینه اساطیر ایرانی در ادبیات کلاسیک

تصویر ۲، گشتالت تماس، نگاره وارثان ولایت، اثر مجید مهرگان (مآخذ: نگارندگان)

Figure 2. Gestalt Contact, "Heirs of The Province", by Majid Mehregan (Source: Authors)

از این هنرمند دو تابلو ارباب و وارثان ولایت انتخاب گردیده است. در این نگاره‌ها از خطوط و قلم‌گیری‌های بدون لرزش استفاده شده با فیگورهای بسیار قوی که با خطوط کنار نما نمایانده شده‌اند. خطوطی که علاوه بر مرزبندی با تغییر ضخامت، نقش سایه‌روشن‌ها و حجم پردازی، فیگورها را به وجود آورده است.

بررسی اصول نظریه گشتالت بر روی نگاره ارباب

اصل شکل و زمینه در نگاره ارباب

در تابلو ارباب، در زمینه از نقش ابرهای پیچان و گیاهان استفاده شده و به دلیل استفاده از نقش‌ها و بافت‌های مشابه ارتباط بسیار زیادی در شکل و زمینه به وجود آمده است. در تحلیل انجام گرفته بر روی تابلو با توجه به قانون نقش زمینه گشتالت می‌توان موارد زیر را بیان کرد:

الف) در این نگاره نقش و زمینه در یک سطح فیزیکی قرار گرفته‌اند و نقش‌های انسان و حیوان در تابلو خیلی

تصویر ۱، گشتالت شکل و زمینه، نگاره ارباب، اثر مجید مهرگان (مآخذ: نگارندگان)

Figure 1. Gestalt Figure and Ground, "Intimidation," by Majid Mehregan (Source: Authors)

تابلو وارثان ولایت

اثر وارثان ولایت "مجید مهرگان یکی از آثار برجسته‌ی اوست که به موضوعات مذهبی و فرهنگی ایران می‌پردازد. در این تابلو، مهرگان با استفاده از تکنیک‌های مینیاتور سنتی، تصاویری از شخصیت‌های تاریخی و مذهبی را به تصویر می‌کشد که نمایانگر پیوند و تعهد به ارزش‌های اسلامی و شیعی هستند. ترکیب رنگ‌ها و جزئیات دقیق این اثر، حس احترام و ارادت را منتقل می‌کند و بیننده را به تفکر درباره‌ی نقش فرهنگ و مذهب در زندگی انسانی دعوت می‌کند. این تابلو فراتر از صرفاً یک اثر هنری، تلاشی است برای حفظ و نمایش هویت فرهنگی و تاریخی ایرانیان و نشان‌دهنده‌ی ویژگی‌های منحصر به فرد هنر ایرانی در کنار مضامین معنوی آن است.

آن‌هاست. در طراحی عناصر تصویر چه در طرح اندازی اجزای آن و چه میان چند عنصری می‌توان شباهت ایجاد کرد. با این وسیله طراح آسان‌تر می‌تواند وحدت را میان اجزای تصویر حاکم کند (تقوی بلسی، ۱۳۹۰، ۵۵). شباهت را می‌توان به دوروش عمده ایجاد کرد:

(الف) تکرار نامنظم (از نوع ساده و بدون قاعده)
(ب) ضرب‌آهنگ (تکرار مدون)

در نوع الف تکرار عناصر مانند نقطه، سطح، بافت، رنگ، رنگ مایه بین دو یا چند شکل نوعی ارتباط برقرار می‌کند که دلیلی برای گردش چشم و همسان‌سازی در تصویر است. هنرمندان بزرگ در آثار خود با کم‌ترین عناصر بیشترین بهره را برای ایجاد شباهت و وحدت آثار می‌برند. نوع (ب) از استمرار یک یا چند عنصر بصری به صورت موزون و منظم پدید می‌آید. ضرب‌آهنگ که به عنوان ریتم بیشتر مصطلح است کیفیت و رابطه‌ای میان عناصر است که نه فقط در هنرهای تجسمی بلکه در شعر، موسیقی و معماری نیز بسیار کاربرد دارد. در واقع شاید در موسیقی و شعر بیشتر از همه قابل درک است. ریتم یکی از عوامل وحدت بخش، یکسان و مشابه ساز و نظم‌دهنده عناصر است که با تکرار و قاعده و نظم حاصل می‌شود. در واقع ضرب‌آهنگ پایه و بنیاد هماهنگی و تشابه در اجزای آفرینش و هستی محسوب می‌شود (همان، ۱۳۹۰، ۵۶).

تشابه در اندازه در نگاره ارباب

در این تابلو همان‌طور که دیده می‌شود در شکل پیکره انسان‌ها و شکل اسب‌ها و نوعی تکرار دیده می‌شود و همین‌طور تمام نقش‌های روی بدنه آن‌ها و بافت و تزیینات آن‌ها نیز این تکرار و ضرب‌آهنگ دیده می‌شود و در این تابلو پراگنانس شباهت به خوبی دیده شده و بسیار قوی است. در این اثر همه پیکره‌ها با اندازه یکسان ترسیم شده‌اند و از یک اندازه برخوردارند و هیچ‌یک از پیکره‌ها نسبت به دیگری از نظر اندازه برتری اندازه ندارند و این شباهت در اندازه هم در پیکره‌های انسانی دیده می‌شود و هم در پیکره اسب‌ها.

از زمینه جدا نشده‌اند. در این تابلو نقش و زمینه در یک سطح فیزیکی قرار دارند اما به واسطه قلم‌گیری‌های روشن در خطوط پیرامونی پیکره‌ها و استفاده از رنگ‌های روشن در سر پیکره‌ها و در قسمت بعدی در بدنه آن‌ها باعث شده نقش‌ها جلوتر از زمینه دیده شوند.

(ب) در این اثر می‌توان نقش و زمینه را هم‌زمان باهم دید زیرا از نقوش زمینه بر روی لباس پیکره‌ها استفاده شده است و هماهنگی رنگی بسیاری نیز در این مورد دیده می‌شود.

(پ) در این اثر نقش‌ها فضای بیشتری را نسبت به زمینه اشغال کرده‌اند به طوری که زمینه بسیار کم دیده می‌شود و بیشتر اشکال به چشم می‌آیند.

(ت) در این تابلو نقش‌ها با حدود مرز واضح و برجسته از زمینه جدا شده و دارای ارزش قلم‌گیری بالایی است.

(ج) نقش‌های این تابلو همه دارای جزئیات و تزیینات زیادی هستند.

تصویر ۳، گشتالت شکل و زمینه، نگاره‌ی ارباب، اثر مجید مهرگان (مآخذ: نگارندگان)

Figure 3, gestalt of form and context, image of Intimidation, by Majid Mehrgan (source: Authors)

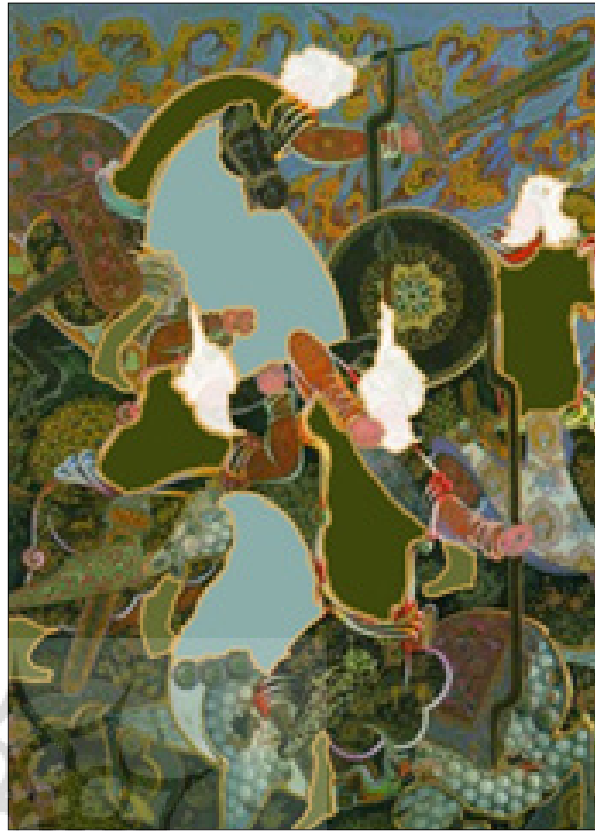
اصل تشابه در نگاره ارباب

از عوامل مهم وحدت، ایجاد شباهت میان عناصر و اجزای

تصویر ۵، گشتالت تشابه در شکل، نگاره ارباب، اثر مجید مهرگان (مآخذ: نگارندگان)

Figure 5, gestalt of similarity in size, image of Intimidation, by Majid Mehrgan (source: Authors)

تصویر ۴، گشتالت تشابه در اندازه، نگاره ارباب، اثر مجید مهرگان (مآخذ: نگارندگان)

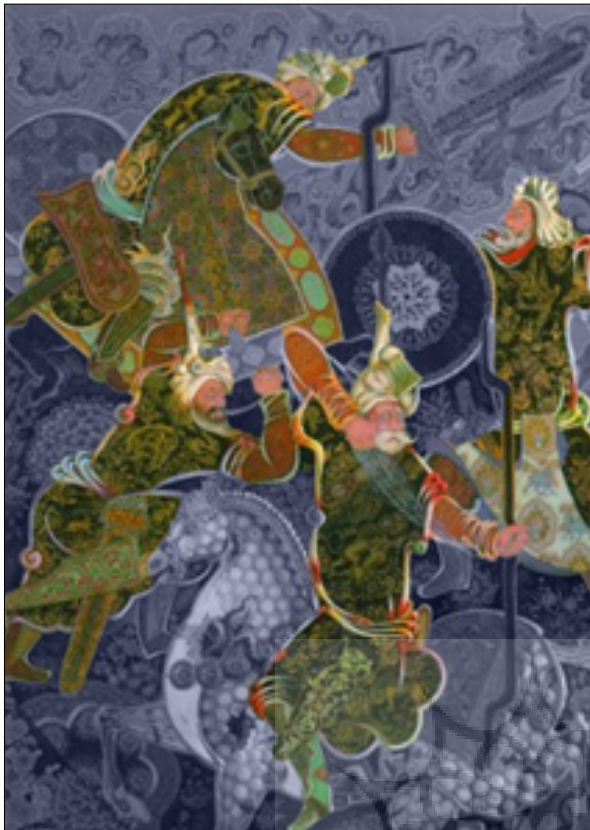
Figure 4, gestalt of similarity in size, image of Intimidation, by Majid Mehrgan, (source: Authors)

تشابه در رنگ در نگاره ارباب

نگاره فوق دارای رنگ‌های متنوعی می‌باشد و تنوع رنگی بیشتر را می‌توان در قلم‌گیری‌ها مشاهده کرد. در لباس پیکره‌ها کلاه‌ها، رنگ پوست و سرآستین آن‌ها از رنگ‌های مشابهی استفاده شده است. در بخش پایینی زمینه از رنگ‌های تیره و در قسمت بالا از رنگ روشن‌تری استفاده شده است و ترکیب این نگاره را به دو قسمت تقسیم کرده است. رنگ‌های گرم و سرد به خوبی در کنار هم بکار رفته‌اند و پراگمانس خوبی در این نگاره دیده می‌شود.

تشابه در شکل در نگاره ارباب

اصل تشابه در تزیینات و نقش لباس‌ها دیده می‌شود در پوشش لباس همه پیکره‌ها، نقوشی مشابه بکار رفته است و گاهی برخی نقوش تکرار شده است (زمینه تیره و نقوش گیاهی و حیوانی) که باعث به وجود آمدن تعادل در کار شده است. در این نگاره از خطوط نرم و منحنی استفاده شده و همه پیکره‌ها به صورت یکدست کشیده‌اند.

تصویر ۷، گشتالت تماس، نگاره ارباب، اثر مجید مهرگان (مآخذ: نگارندگان)
Figure 7, contact gestalt, image of Intimidation, by Majid Mehrgan,
(source: Authors)

تصویر ۶، گشتالت تشابه در رنگ، نگاره ارباب، اثر مجید مهرگان (مآخذ: نگارندگان)
Figure 6, gestalt similarity in color, image of Intimidation, by Majid Mehrgan (source: Authors)

هم‌پوشانی

قوانین حاکم بر نگارگری متفاوت از قوانین حاکم بر تصاویر واقع‌گرا و یا انتزاعی می‌باشد. در نگاره مورد بحث غالباً عناصر بصری چه شامل اشیاء و چه شامل پیکره‌های انسانی و حیوانی با وضوح کامل و به صورت مجزا تصویر شده‌اند. در نگارگری هم‌پوشانی از گشتالت‌هایی است که کمتر مورد توجه بوده است. در نگاره مورد بحث نیز از عامل هم‌پوشانی بهره برده نشده است و در نتیجه پراگماتیک ضعیفی تلقی می‌شود.

اصل یکپارچگی در نگاره ارباب

در نگاره مورد مطالعه اصل یکپارچگی را در بین سرهای پیکره‌ها می‌توان مشاهده کرد که بر روی یک دایره قرار گرفته‌اند و قسمت‌هایی از بدن پیکره‌ها که ترسیم نشده‌اند را بیننده می‌تواند تصور کند؛ و نگاره مورد بحث از پراگماتیک قوی در اصل یکپارچگی یا تکمیل برخوردار است که به قوت بصری بالایی برای این نگاره به وجود آورده است.

اصل مجاورت در نگاره ارباب

تماس

در این نگاره اجزای ساختار بسیار به هم نزدیک شده‌اند و در بیشتر قسمت‌ها وجود دارد، این تماس وجود دارد و به سختی قسمت‌های مختلف نقش رامی‌توان از هم جدا دید و همه پیکره انسان و حیوان و گاهی زمینه در تماس با یکدیگر هستند. در واقع پراگماتیک گشتالت تماس در این نگاره بسیار قوی است.

تصویر ۹، گشتالت تداوم، نگاره اربعاب، اثر مجید مهرگان (مآخذ: نگارندگان)
Figure 9, gestalt of continuity, image of Intimidation, by Majid Mehrgan (source: Authors)

اصل سرنوشت مشترک در نگاره اربعاب

این اصل بیشتر در تصاویر متحرک مطرح می‌شود. در این اصل عناصری که باهم در یک راستا حرکت می‌کنند حالتی متحرک را در تصویر به وجود می‌آورند. حرکت و پویایی نگاره به کمک عناصر بصری به شرح زیر است: یکی حرکت از سمت سر پیکره پایین به سمت پیکره بالای کادر و دیگری حرکت از سمت دست پیکره بالایی به سمت دست پیکره پایینی با توجه به توضیحات فوق، پراگماتیک اصل سرنوشت مشترک نیز در این نگاره از قدرت بالایی برخوردار است.

تصویر ۱۰، گشتالت سرنوشت مشترک، نگاره اربعاب، اثر مجید مهرگان (مآخذ: نگارندگان)

Figure 10, gestalt of common destiny, image of Intimidation, by Majid Mehrgan (source: Authors)

اصل منطقه مشترک در نگاره اربعاب

بر اساس این اصل، عناصری که درون یک محدوده غالباً

تصویر ۸، گشتالت یکپارچگی، نگاره اربعاب، اثر مجید مهرگان (مآخذ: نگارندگان)

Figure 8, gestalt of integration, image of Intimidation, by Majid Mehrgan (source: Authors)

اصل تداوم در نگاره اربعاب

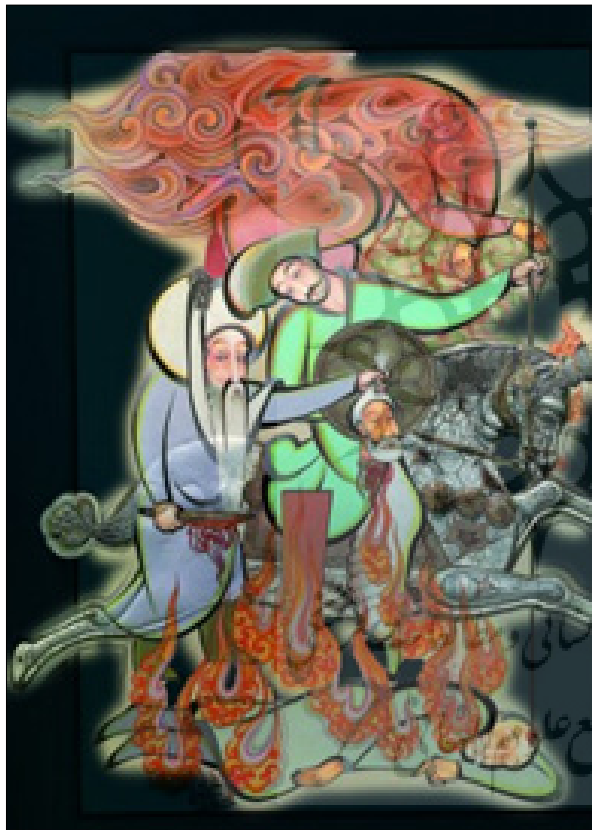
در این نگاره تلاش بر این بوده است تا بررسی تداوم پیکره‌ها بر اساس خطوط ترسیم شده، به گونه‌ای باشد که بهترین و جامع‌ترین حالت‌ها مورد ارزیابی قرار گیرند. در این اثر یک حالت چهارضلعی و پنج حالت مثلث دیده می‌شود که در حالت مثلثی سرهای سه پیکره بر روی رأس‌های مثلث قرار دارند و یک حالت نیز برای چهارضلعی می‌باشد که سرهای چهار پیکره بر روی رأس‌های آن در تصویر ترسیم شده است. بیشترین تعداد حالت‌ها، متعلق به شکل مثلث است که نقش ویژه‌ای در فرآیند ادراک بصری ایفا می‌کند. هرچند هر دو شکل ذکر شده، مطابق قانون گشتالت، نقش مؤثری در فرآیند ادراک بصری ایفا می‌کنند.

نقش زمینه گشتالت می‌توان موارد زیر را بیان کرد:
الف) نقش‌ها در این تابلو بر روی زمینه‌ای یکدست قرار گرفته‌اند.

ب) در این تابلو نقش و زمینه هم‌زمان باهم دیده نمی‌شوند و نقش بر روی زمینه و جلوتر از آن قرار دارد.
پ) در این تابلو نقش‌ها فضای بیشتری را نسبت به زمینه اشغال کرده‌اند.

ت) در این تابلو نقش‌ها با خطوط مشخصی از زمینه جدا شده‌اند.

ج) نقش‌های این تابلو همه دارای خطوط و شباهت‌های زیادی هستند که یک گشتالت یا کلیت می‌باشند.

تصویر ۱۲، گشتالت شکل و زمینه، نگاره وارثان ولایت، اثر مجید مهرگان (مآخذ: نگارندگان)

Figure 12, gestalt of shape and context, the image of Varasan Velayat, by Majid Mehrgan (source: Authors)

اصل تشابه در نگاره وارثان ولایت

تشابه در اندازه در نگاره وارثان ولایت

در نگاره فوق، نقش‌های پیکره‌ها از ابعاد یکنواختی برخوردارند و همین‌طور این تشابه در اندازه را می‌توان در

بسته گرد هم ببینند، به صورت جزئی در یک گروه قرار می‌گیرند که در این نگاره این پراگماتیکس به صورت قوی دیده می‌شود.

تصویر ۱۱، گشتالت منطقه مشترک، نگاره ارباب، اثر مجید مهرگان (مآخذ: نگارندگان)

Figure 11, gestalt of the common area, image of Intimidation, by Majid Mehrgan, (source: authors)

اصل فراپوشاندگی در نگاره ارباب

گشتالت شکل و زمینه و شباهت، گشتالت ضعیف و کوچکی است و در مقابل، گشتالت‌های تداوم، سرنوشت مشترک و یکپارچگی، گشتالت‌هایی قوی در نگاره می‌باشند.

بررسی اصول نظریه گشتالت بر روی نگاره وارثان ولایت

اصل شکل و زمینه در نگاره وارثان ولایت

بر اساس رابطه میانشی و فضای مجاور در نگاره موردپژوهش از زمینه‌ای ساده برخوردار است که نقوش بر روی این زمینه قرار گرفته‌اند.

در تحلیل انجام‌گرفته بر روی تابلو با توجه به قانون

تصویر ۱۴، گشتالت تماس، نگاره وارثان ولایت، اثر مجید مهرگان (مآخذ: نگارندگان)

Figure 14, contact gestalt, the image of Varasan Velayat, by Majid Mehrgan (source: Authors)

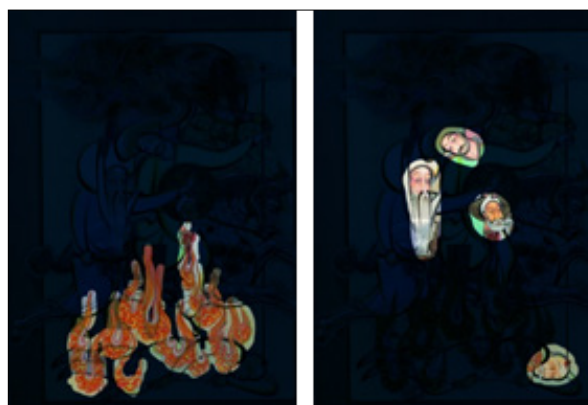
هم‌پوشانی

در این نگاره با توجه به عامل هم‌پوشانی دیده می‌شود که با حفظ ساختار بصری تصاویر، نقوش روی هم قرار گرفته‌اند. در نگاره مورد بحث عناصر بصری که شامل پیکره انسان‌ها و اسب و شعله‌های آتش می‌باشد با حفظ ساختار بصری خود بر روی هم قرار گرفته‌اند و این نگاره دارای پراگماتیک قوی در هم‌پوشانی می‌باشد.

تلفیق

در ساختار این نگاره می‌توان دید که از سایه‌روشن و همین‌طور از عنصر خط برای مشخص کردن بیشتر نقوش استفاده شده است و می‌توان گفت از گشتالت تلفیق در این اثر به خوبی استفاده شده است.

نقوش قسمت پایین نگاره نیز مشاهده کرد. نگارگر از تغییر اندازه بصری در این نگاره بهره نبرده است.

تصویر ۱۳، گشتالت تشابه در اندازه، نگاره وارثان ولایت، اثر مجید مهرگان (مآخذ: نگارندگان)

Figure 13, gestalt of similarity in size, the image of Varasan Velayat, by Majid Mehrgan (source: authors)

تشابه در شکل در نگاره وارثان ولایت

در این نگاره در نوع لباس پیکره‌ها و در خطوط نرمی که در آن استفاده شده شباهت‌های زیادی دیده می‌شود که باعث ایجاد تعادل در این اثر شده است.

اصل مجاورت در نگاره وارثان ولایت

تماس

این نوع گشتالت در نگاره مورد مطالعه در اکثر قسمت‌های نقوش دیده می‌شود. پیکره‌های انسان‌ها یا پیکره اسب در قسمت‌های زیادی در تماس هستند و دارای پراگماتیک بالایی در زمینه تماس می‌باشد.

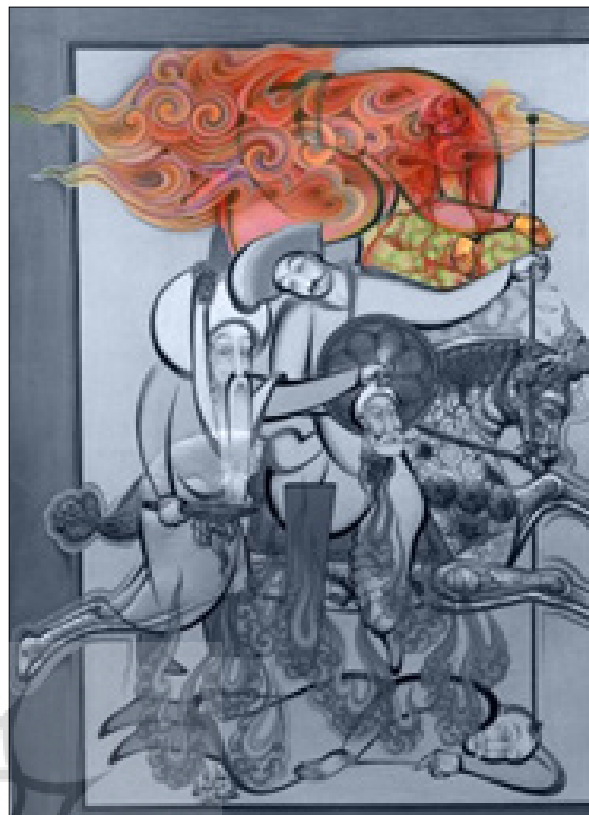

تصویر ۱۶، گشتالت یکپارچگی، نگاره وارثان ولایت، اثر مجید مهرگان (مآخذ: نگارندگان)

Figure 16, gestalt of integration, the image of Varasan Velayat, by Majid Mehrgan (source: Authors)

اصل تداوم در نگاره وارثان ولایت

در نگاره مذکور اصل تداوم را در چند بخش تصویر می‌توان مشاهده کرد. یکی در قسمت سرها، یکی در قسمت سر پیکره‌ها با اسب و همین‌طور در شعله‌های آتش.

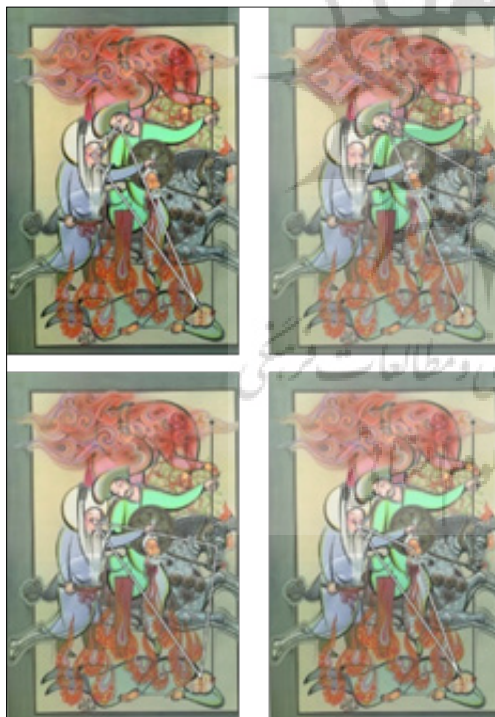

تصویر ۱۵، گشتالت هم‌پوشانی، نگاره وارثان ولایت، اثر مجید مهرگان (مآخذ: نگارندگان)

Figure 15, overlapping gestalt, the image of Varasan Velayat, by Majid Mehrgan, (source: Aauthors)

اصل یکپارچگی در نگاره وارثان ولایت

در این نگاره اصل یکپارچگی را در بین نقش‌های پیکره انسان‌ها و اسب می‌توان مشاهده کرد در یک قسمت سه سر و در قسمت دیگر سراسب و سر انسان از بالا به پایین در یکپارچگی قرار گرفته‌اند که به قوت بصری نگاره کمک شایانی کرده است. همچنین در قسمت‌هایی از نقوش مثل بدن اسب که کشیده نشده ولی بیننده می‌تواند آن را به‌طور کامل تصور کند.

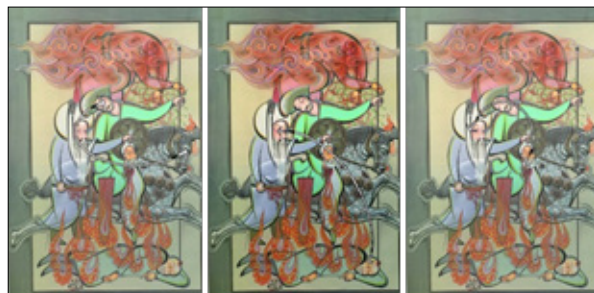
تصویر ۱۷، گشتالت تداوم، نگاره وارثان ولایت، اثر مجید مهرگان (مآخذ: نگارندگان)

Figure 17, Gestalt Continuity, the image of Varasan Velayat, by Majid Mehrgan, (source: Authors)

اصل سرنوشت مشترک در نگاره وارثان ولایت

این اصل به جنبش عناصر موجود در یک گشتالت مربوط

است و از این رو در یک ساختار بصری، عناصری که در این نگاره با هم و در یک راستا به جنبش درمی آیند که در این نگاره پراگنانس اصل مشترک با قدرت زیاد دیده می شود.

تصویر ۱۸، گشتالت سرنوشت مشترک، نگاره وارثان ولایت، اثر مجید مهرگان (مآخذ: نگارندگان)
Figure 18, gestalt of common destiny, the image of Varasan Velayat, by Majid Mehrgan, (source: Authors)

اصل فراپوشانندگی در نگاره وارثان ولایت

گشتالت نزدیکی لبه، گشتالت متوسط است و در مقابل، گشتالت های تداوم و یکپارچگی، گشتالت هایی قوی در نگاره می باشند.

جدول ۱، جمع‌بندی اصول گشتالت، نگاره ارباب، اثر مجید مهرگان، (مآخذ: نگارندگان)
Table 1, summary of the principles of Gestalt, image of Intimidation, by Majid Mehrgan,
(source: Authors)

ردیف	اصول گشتالت	قابلیت بررسی	چگونگی فرایند ادراک بصری	میزان پراگماتیک
۱	شکل و زمینه	تصویر ۱	مشخص و واضح نبودن نقش و زمینه از یکدیگر دیده شدن هم‌زمان نقش و زمینه اختصاص فضای بیشتر کادر به نقش‌ها	ضعیف
۲	تشابه	اندازه	از نظر اندازه چهار پیکره هم‌اندازه یکدیگر هستند و در قسمت بالای کادر نیز اندازه دو پرنده تقریباً یکسان می‌باشد.	قوی
		جانوران	از نظر اندازه پیکره دو اسب با هم هم‌اندازه هستند.	
	رنگ	شکل	حیوانات از نظر شکل‌های شبیه به یکدیگر می‌باشند.	قوی
		رنگ	رنگ لباس و کلاه انسان‌ها شبیه به هم هستند و نقوش مشابهی دارند. رنگ بدن حیوانات با یکدیگر متفاوت و در تضاد است. رنگ‌های سرد و گرم در کنار هم به خوبی قرار گرفته‌اند.	
۳	مجاورت	نزدیکی لبه	دیده نمی‌شود.	ضعیف
		تماس	در همه جای نگاره دیده می‌شود.	قوی
		هم‌پوشانی	استفاده نشده است.	ضعیف
		تلفیق	استفاده نشده است.	ضعیف
۴	یکپارچگی	پیکره‌ها و حیوانات	در پیکره‌ها که بر روی و پشت یکدیگر قرار گرفته‌اند مشاهده می‌شود.	قوی
۵	تداوم	شکل مثلث	ادراک بصری از طریق توالی پیکره‌ها در ۵ حالت مختلف از شکل مثلث.	قوی
		چهارگوش	ادراک بصری از طریق توالی پیکره‌ها در یک حالت از شکل چهارگوش	
۶	سرنوشت مشترک	تصویر ۸	جهت حرکت از صورت پیکره‌ها در دو حرکت	قوی
۷	منطقه مشترک	تصویر ۹	پیکره ۴ انسان و سر دو حیوان	قوی

جدول ۲، جمع‌بندی اصول گشتالت، نگاره وارثان ولایت، اثر مجید مهرگان، (مآخذ: نگارندگان)
Table 2, summary of the principles of Gestalt, the image of Varasan Velayat, by Majid Mehrgan,
(source: authors)

ردیف	اصول گشتالت	قابلیت بررسی	چگونگی فرایند ادراک بصری	میزان پراگماتیک	
۱	شکل و زمینه	تصویر ۱۰	مشخص بودن اشکال نسبت به زمینه استفاده از خطوط دورگیر تیره رنگ برای نقوش	قوی	
۲	تشابه	اندازه	از نظر اندازه پیکره‌ها همگی تقریباً هم‌اندازه می‌باشند.	قوی	
		شکل	پیکره‌ها تصویر ۱۱	پیکره‌ها از نقش مشابهی برخوردارند.	
		رنگ	جانوران	از رنگ‌های سرد برای لباس پیکره‌ها استفاده شده است و از رنگ گرم برای نقوش تزئینی استفاده شده است.	
		رنگ	پیکره‌ها	رنگ بدن حیوان رنگی سرد با نقوش تزئینی می‌باشد.	
۳	مجاورت	نزدیکی لبه	-	متوسط	
		تماس	تصویر ۱۲	قوی	
		هم‌پوشانی	تصویر ۱۳	قوی	
		تلفیق	-	قوی	
۴	یکپارچگی	پیکره‌ها و حیوانات	تصویر ۱۴	قوی	
		در بدن پیکره‌ها و اسب ادراک بصری از طریق توالی پیکره‌ها			
۵	تداوم	شکل مثلث	ادراک بصری از طریق توالی پیکره‌ها در چهار حالت مختلف از شکل مثلث	قوی	
۶	سرنوشت مشترک	تصویر ۱۶	جهت حرکت کلی عناصر بصری از صورت پیکره‌ها	قوی	
۷	منطقه مشترک	تصویر ۱۸	پیکره ۴ انسان و سر دو حیوان	قوی	

جدول ۳، تطبیق نگاره‌های ارباب و وارثان ولایت با اصول گشتالت، اثر مجید مهرگان، (مآخذ: نگارندگان)

Table 3, Adapting the images of Intimidation and varesane velayat with the principles of Gestalt, by Majid Mehrgan, (source: Authors)

میزان پراگنانس		میزان پراگنانس		اصول گشتالت	ردیف
قوی		ضعیف		شکل و زمینه	۱
قوی	اندازه	قوی	اندازه	تشابه	۲
	شکل		شکل		
	رنگ		رنگ		
متوسط	نزدیکی لبه	ضعیف	نزدیکی لبه	مجاورت	۳
قوی	تماس	قوی	تماس		
قوی	هم‌پوشانی	ضعیف	هم‌پوشانی		
قوی	تلفیق	ضعیف	تلفیق		
قوی		قوی		یکپارچگی	۴
قوی		قوی		تداوم	۵
قوی		قوی		سرنوشت مشترک	۶
قوی		قوی		منطقه مشترک	۷

نتیجه‌گیری

با تحلیل این دونگاره مشخص شد که در نگاره‌های مجید مهرگان از ویژگی‌های ناتورالیستی نظیر پرسپکتیو، نور، حجم پردازی، آناتومی استفاده شده است که می‌توان آن‌ها را با مؤلفه‌های نظریه گشتالت مطابقت داد. در پژوهش حاضر با تحلیل دونگاره ارباب و وارثان ولایت بر اساس مؤلفه‌های نظریه گشتالت می‌توان گفت مؤلفه‌های اصلی نظریه گشتالت در دونگاره فوق مشاهده می‌شود و میزان اثرگذاری هر یک از قوانین در دونگاره یکسان نبوده و پراگنانس‌های متفاوتی در آن‌ها دیده می‌شود. از این رو تأکید بر یکی از آن‌ها به عنوان شاخص‌ترین اصل در نگاره‌ها کاری دشوار و غیرقابل تشخیص است و مجید مهرگان به خوبی از بیشتر این اصول در آفرینش دونگاره استفاده کرده است. برای مثال اصل تداوم در نگاره‌ها به خوبی دیده می‌شود و این تحول و تداوم به صورت حالت‌های هندسی بر روی تصاویر به کار رفته است. در دونگاره اصل مجاورت (نزدیکی لبه) تا حدی به کار برده شده است. همچنین اصل تکمیل و یکپارچگی در دونگاره از پراگنانس قوی برخوردار است و نگار/ار از این اصول به صورت آگاهانه‌ای استفاده کرده که به توفیق فوق‌العاده اثر کمک کرده است. اصل مجاورت (تماس) در دونگاره پراگنانس قوی دارد.

به طور کلی می‌توان گفت در هر دونگاره پیروی نسبتاً بالایی از اصول ادراک دیداری گشتالت مشاهده می‌شود که مخاطب را در درک و ارتباط بهتر با اثر یاری می‌دهد و استفاده از گشتالت‌های مشابهت در ابعاد، مشابهت در شکل، مجاورت از نوع نزدیکی لبه و تماس، تداوم، تکمیل و یکپارچگی و اصل سرنوشت مشترک با برخورداری از پراگنانس‌های قوی به توفیق بصری اثر کمک قابل توجهی کرده‌اند.

اعلام عدم تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که در انجام این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافی برای ایشان وجود نداشته است.

پی‌نوشت

پراگنانس: کلمه‌ی Pragnanz یک اصطلاح آلمانی به معنای «فرم خوب» است. گاهی اوقات به عنوان قانون سادگی نیز معرفی می‌شود. این قانون از اساسی‌ترین قوانین گشتالت محسوب می‌شود. انسان‌ها ذاتاً درصدد کامل کردن تجربه‌های ناقص و تکه‌تکه از محیط پیرامون خود هستند. بنابراین هنگامی که تصویری را به صورت چندتکه مشاهده می‌کنند آن را به صورت کامل درک می‌کنند. کافکا پراگنانس را بدن گونه تعریف کرده است: «سازمان روانشناسی همیشه تا آن اندازه که مقتضیات کنترل‌کننده اجازه می‌دهد، خوب است. منظور وی از "خوب" کیفیت‌های چون سادگی، ایجاز، تقارن و هماهنگی است. به سخن دیگر برای هر رویداد روان‌شناختی این تمایل وجود دارد که معنی‌دار، کامل و ساده باشد. قانون پراگنانس به صورت اصل هدایت‌کننده برای مطالعه ادراک، یادگیری مورد استفاده قرار می‌گیرد.

ناتورالیست: طبیعت‌گرایی یا ناتورالیسم به فرانسوی (naturalisme): معمولاً در اشاره به این باور فلسفی بکار می‌رود که تنها قوانین و نیروهای طبیعت (نه قوانین و نیروهای فراطبیعی) در جهان فعال‌اند و چیزی فراتر از جهان طبیعی نیست. پیروان این اندیشه رانچرالیست یا طبیعت‌گرا می‌نامند. اینان برآنند که قوانین طبیعی است که بر ساختار و رفتار عالم طبیعی حاکم است و کائنات مخلوق صرف همین قوانین است و آماج دانش کشف و انتشار بسامان قوانین طبیعی است.

منابع و مآخذ

- برونل، فیلیپ (۲۰۱۶). گشتالت درمانی. ترجمه مرضیه ضیایی (۱۳۹۵)، اصفهان: نشر کنکاش
پیتروویچ، پاولف (۱۳۵۰). نقدی بر روانشناسی گشتالت. تهران: سمت.
تقوی بلسی، مظفر و سید محمد امین روانشناس، (۱۳۹۰)، مبانی هنرهای تجسمی. تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی.
رضازاده، طاهر. (۱۳۸۷). کاربرد نظریه گشتالت در هنر و طراحی. فصلنامه آئینه خیال. (۹): ۳-۳۱.
شاپوریان، رضا. (۱۳۸۶). اصول کلی روانشناسی گشتالت. تهران: نشر رشد.
کپس، جنوری. (۱۳۸۳). زبان تصویر. ترجمه فیروزه مهاجر. تهران: نشر سروش.
مهرگان، مجید. (۱۳۷۴). برگزیده آثار نگارگری مجید مهرگان، تهران: خواجهی کرمانی
مهرگان، مجید. (۱۳۸۲). مصاحبه با عنوان "مینیا تور، هنر زمان ما و آینده"، مجله کتاب ماه هنر، ش ۱۳۵،
ص ۲۰-۳۱

Moles, Eleanor Elizabeth. (1928) the psychology of Kurt Koffka with special references to the development of mental attitudes. Boston university.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

©Authors, Published by Ferdows-e-honar journal. This is an open-access paper distributed under the CC BY (license <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

